

Ракітянська Людмила Миколаївна,

Криворізький державний педагогічний університет,

пр. Гагаріна, 54, м. Кривий Ріг, 50086

ludmilanick777@gmail.com

ORCID iD: 0000 0003 3586 2754

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті надано авторське розуміння поняття «емоційний інтелект учителя музичного мистецтва» як інтегральної, особистісно-професійної якості фахівця; визначено зміст та структуру емоційного інтелекту вчителя музичного мистецтва, особливості його вияву, зумовлені специфікою професійної діяльності. Розкрито зміст навчально-методичного забезпечення процесу формування емоційного інтелекту майбутніх бакалаврів та магістрів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: емоційний інтелект, фахова підготовка, навчально-методичне забезпечення, вчитель музичного мистецтва.

Ракитянская Л.Н.

Учебно-методическое обеспечение формирования эмоционального интеллекта будущих учителей музыкального искусства в процессе фахової підготовки.

В статье подано авторское понимание понятия «эмоциональный интеллект учителя музыкального искусства» как интегрального, личностно-профессионального качества специалиста; раскрывается содержание и структура эмоционального интеллекта учителя музыкального искусства, определены его особенности, обусловленные спецификой профессиональной деятельности. Охарактеризовано учебно-методическое обеспечение процесса формирования эмоционального интеллекта будущих бакалавров и магистров музыкального искусства в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, профессиональная подготовка, учебно-методическое обеспечение, учитель музыкального искусства.

Rakityanska, L. N.

Educational and methodological support for development of emotional intelligence of future teachers of musical art in professional training process

The article presents the author's understanding of the concept of "emotional intelligence of a music art teacher" as an integral, personal and professional quality of a future specialist. It contains determination of the content and structure of emotional intelligence of a music art teacher, the peculiarities of its manifestation due to the specifics of professional activity. The content of educational and methodical support for the formation of emotional intelligence of future bachelors and masters of music art in the process of professional training has been revealed. It includes normative and selective professional disciplines; various types of pedagogical practice (educational, psychological and pedagogical, summer pedagogical practice in health camps, teacher training practice in general secondary education institutions, assistant practice in higher education institutions); different types of research work; selective course "Theory and Methods of Emotional Intelligence Development". It is noted that the curricula of all normative and selective disciplines, different types of pedagogical practice as well as the topics of research work of students are enriched with emotional and intellectual component. The developed content of educational and methodological support is implemented in various organisational forms and methods of development of future teachers' emotional

intelligence, which were classified into three groups: general didactic, special, conditioned by the peculiar nature of music and specific, related to the phenomenon of emotional intelligence.

Key words: *emotional intelligence, professional training, educational and methodical support, music art teacher.*

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020

© Ракітянська Л.М., 2020

Постановка проблеми. Емоційний інтелект особистості — феномен, який, за даними дослідників [1], вперше згадується у 1964 р. у публікаціях американських вчених М. Белдока (M. Beldoch) “Sensitivity to expression of emotional meaning in three modes of communication” та Б. Лойнера (B. Loynner) “Emotional intelligence and emancipation”. Як наукове поняття він був введений у наукову термінологію у 90-ті роки ХХ ст. професорами Єльського та Нью-Гемпширського університетів (США) Дж. Майером (J. Mayer) і П. Селовеєм (P. Salovey), у значенні здатності особистості ідентифікувати власні емоції та емоції інших людей, розуміти їх значення, зв’язок між ними і використовувати емоційну інформацію як основу для мислення й прийняття конструктивного рішення [15, 16, 17]. Науковими працями американських та ізраїльських учених Дж. Майера (J. Mayer), П. Селовея (P. Salovey), Д. Карузо (D. Caruso), Д. Гоулмена (D. Goleman), Г. Гаднера (H. Gardner), Р. Бар-Она (R. Bar-On) [12–17] закладено основи теорії емоційного інтелекту з провідною ідеєю «привносити розум в емоції». Вивчення зарубіжного досвіду формування емоційного інтелекту вчителів [9] показало, що емоційний інтелект, за оцінками міжнародних експертів, серед десяти найбільш затребуваних професійних компетентностей ХХІ століття посідає шосте місце. Цим пояснюється зростаючий інтерес міжнародного співтовариства до проблеми професійної підготовки фахівців у контексті потреб сучасного ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Отримавши широке визнання у світовій практиці, зокрема і в освітянській, основні положення теорії емоційного інтелекту близькі й співзвучні новітнім орієнтирам національної освітньої політики України в контексті реформаторських змін та інтеграційних процесів у міжнародний культурно-освітній простір. В останні роки феномен емоційного інтелекту активно досліджується українськими вченими переважно в галузі теоретичної й практичної психології (Е. Носенко, Є. Карпенко, Н. Коврига, А. Четверик-Бурчак) [8, 6; 11]. У системі професійної підготовки фахівців емоційний інтелект досліджується як чинник: професіоналізації фахівців гуманітарного профілю (В. Зарицька) [5]; соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища (С. Дерев’янка) [3]; професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних

професій (Ю. Бреус) [2], майбутніх психологів (М. Журавльова) [4], фахівців управління повітряним рухом (Т. Хілл) [10]; ефективності управлінської професійної діяльності (А. Марченко) [7].

Водночас теоретичний аналіз наукових досліджень засвідчив, що теорія і практика формування емоційного інтелекту майбутніх учителів музичного мистецтва в університеті ще не були предметом цілісного наукового дослідження. Не вивчалися особливості емоційного інтелекту майбутніх учителів музичного мистецтва як особистісно-професійної якості, зокрема його структура, критерії сформованості, навчально-методичне забезпечення формування у процесі фахової підготовки.

Мета статті: висвітлити та розкрити зміст навчально-методичного забезпечення процесу формування емоційного інтелекту майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки.

Методологія дослідження. Для досягнення мети було використано комплекс загальнонаукових, теоретичних методів: історико-філософський аналіз для дослідження становлення поняття «емоційний інтелект», передумов його виникнення та етапів розвитку; метод концептуально-порівняльного аналізу теоретичних підходів для визначення й обґрунтування сутності й компонентної структури емоційного інтелекту майбутніх учителів музичного мистецтва; комплексний аналіз змісту, форм й методів фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва з метою розроблення навчально-методичного забезпечення формування емоційного інтелекту майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Науковий аналіз обраної проблеми у педагогічній теорії засвідчив, що формування емоційного інтелекту майбутніх учителів різних спеціальностей розглядається зарубіжними вченими переважно в таких аспектах: розкриття його сутності, змісту та специфічних форм вияву; розроблення та теоретичне обґрунтування концептуальних моделей формування емоційного інтелекту вчителя; обґрунтування теоретико-методичних засад формування емоційного інтелекту вчителя як особистісно-професійної якості; розроблення комплексної акмепрограми формування емоційного інтелекту вчителя; обґрунтування базових, ключових компонентів емоційного інтелекту вчителя;

формування емоційної освіченості вчителя; визначення шляхів попередження синдрому психоемоційного вигорання вчителя; розвиток здатності до емоційної саморегуляції; забезпечення емоційно-комунікативної взаємодії у міжособистісному спілкуванні вчителя; формування вміння розпізнавати та адекватно інтерпретувати емоційний стан учнів.

Досліджуючи різні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, українські науковці, не використовуючи поняття «емоційний інтелект», наголошують на значенні тих професійних якостей, які об'єднують феноменом емоційного інтелекту вчителя музичного мистецтва, зокрема: інтеграції емоційної, інтелектуальної, мотиваційної сфер особистості як умови її цілісності й духовності; актуалізації герменевтичного розуміння музичного твору, що входить у духовний світ особистості; реалізації гуманістичних цінностей в практичній діяльності майбутнього вчителя, зумовлених духовно-творчими сенсами; розвитку сукупності здібностей до: сприйняття й усвідомлення музичної інтонації як смислової першооснови музичного твору; ідентифікації та усвідомлення власних емоційних переживань у процесі музично-виконавської діяльності; емоційно-емпатійного переживання; професійної й мистецької рефлексії; емоційно-позитивного способу мислення й стилю міжособистісного спілкування; невербально-комунікативної взаємодії у сфері мистецтва; антропологізації сприйняття музичного твору; професійної адаптації.

Грунтуючись на положеннях теорії емоційного інтелекту та враховуючи напрацювання українських вчених у сфері музично-педагогічної освіти (О. Олексюк, Г. Падалка, Т. Пляченко, А. Растрігіна, О. Щолокова), ми розуміємо емоційний інтелект учителя музичного мистецтва як особистісну, професійно значущу, інтегральну якість фахівця, яка відображає особистісно-інтроверсійну та міжособистісно-екстраверсійну здатності: сприймати, аналізувати й інтерпретувати музичний твір в антропологічному контексті як повідомлену композитором у процесі невербальної комунікації емоційну інформацію про власні, внутрішні емоційно-життєві переживання; розуміти та контролювати як власні емоційні переживання, так і емоційні переживання інших осіб для регуляції міжособистісної взаємодії, надання їй позитивно-оптимістичного спрямування.

Структура емоційного інтелекту вчителя музичного мистецтва включає дві складові: особистісно-інтроверсійну та міжособистісно-екстраверсійну. Кожну складову конкретизовано системою компонентів.

Особистісно-інтроверсійна складова емоційного інтелекту вчителя музичного мистецтва відображає суб'єктивно-особистісну спрямованість

вчителя на самопізнання емоційно-чуттєвої сфери, рефлексію власних переживань, мотивів, установок, самооцінку духовно-моральних якостей, ціннісних орієнтирів з метою свідомого самоконтролю й саморегуляції власного психоемоційного стану й професійної діяльності; умотивованість на позитивне самосприйняття й самоактуалізацію, продуктивне особистісне й професійне зростання упродовж життя й досягнення успіху. Особистісно-інтроверсійна складова емоційного інтелекту вчителя музичного мистецтва включає такі компоненти: мотиваційно-цільовий, перцептивно-інтонаційний, емоційно-ідентифікаційний, герменевтично-ціннісний, рефлексивно-регулюючий, особистісно-оптимістичний.

Міжособистісно-екстраверсійна складова відображає спрямованість особистості вчителя музичного мистецтва на соціально-комунікативну взаємодію (вербальну й невербальну) з іншими людьми з метою розпізнати й зрозуміти за зовнішніми ознаками їх психоемоційний стан, мотиви й наміри, і використати отриману емоційну інформацію для регуляції спільної міжособистісної взаємодії, гуманізації взаємостосунків і самореалізації власного, кордоцентричного потенціалу. Міжособистісно-екстраверсійна складова містить такі компоненти: невербально-комунікативний, когнітивно-інтерпретаційний, кордоцентричний, педагогічно-артистичний, професійно-адаптивний.

Зберігаючи свої типові властивості як складноорганізована, особистісно-професійна якість вчителя, емоційний інтелект вчителя музичного мистецтва має певні особливості, пов'язані з професійною діяльністю, а саме: здатність до усвідомлення музичної інтонаційності як своєрідного способу звукомовного самовираження почуттів, переживань й думок композитора; вміння на основі цілісного, емоційно-інтелектуального осмислення музичного твору вибудовувати власну інтерпретацію його образного смислу і визначати його емоційно-ціннісну, особистісну значущість; здатність до сприйняття й аналізу музичного твору в антропологічному контексті як уявне, невербальне спілкування з його автором з метою відчуття й зрозуміти його внутрішній стан, переживання й роздуми.

На відміну від традиційної системи фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва з опанування змісту музичного твору з позиції музикознавчої науки як предмета пізнання його культурно-історичного контексту, жанрово-стильових ознак, формоутворюючих елементів й прийомів музично-виконавської інтерпретації, формування емоційного інтелекту передбачає акцентування на антропологічному аспекті сприйняття й осмислення музичного твору як способу передачі емоційної інформації композитором.

За нашою концепцією удосконалення змісту фахової підготовки, спрямованої на формування емоційного інтелекту майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах двоступеневої професійної освіти забезпечується спеціально організованою системою підготовки, яка охоплює: нормативні й вибіркові фахові дисципліни; різні види педагогічної практики (навчальну, психолого-педагогічну, літню педагогічну практику в оздоровчих таборих, виробничу педагогічну практику в закладах загальної середньої освіти, асистентську практику в закладах вищої освіти); різні види науково-дослідної роботи; вибірккову навчальну дисципліну «Теорія і методика формування емоційного інтелекту».

Робочі програми всіх нормативних й вибіркових фахових дисциплін збагачені темами емоційно-інтелектуального змісту. Зокрема це стосується таких дисциплін, як: «Методика музичного виховання», «Хоровий клас», «Хорове диригування», «Вокальний клас», «Музичний інструмент», «Історія музики», «Загальна теорія музики», «Народознавство та музичний фольклор України»; «Методологія музичної освіти». Емоційно-інтелектуальною складовою також збагачено зміст дисциплін варіативної частини навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти бакалаврського та магістерського рівнів, а саме: «Оркестровий клас», «Хорознавство та практикум роботи з хором», «Художня культура та методика її викладання».

Змістові модулі фахових дисциплін збагачено темами, спрямованими на формування кожного з компонентів складових емоційного інтелекту, зокрема: *мотиваційно-цільового* — «Мотивація самовдосконалення в структурі професійних якостей вчителя музичного мистецтва» — дисципліна «Методика музичного виховання»; «Мотиваційна спрямованість вчителя музичного мистецтва на творчу самореалізацію й досягнення акмевершин в особистісному й професійному зростанні» — дисципліна «Художня культура та методика її викладання». *Перцептивно-інтонаційного* — «Інтонаційність й процесуальність — провідні властивості музики»; «Інтонаційна природа музики як засіб передачі слухо-звукової інформації»; «Музичне інтонування як втілення емоційно-виражального змісту» — дисципліна «Загальна теорія музики»; «Сутність «інтонаційної ідеї епохи», «Інтонаційний словник епохи» як відображення змінюваності співвідношення емоційного й раціонального в музичному мистецтві» — дисципліна «Історія музики». *Емоційно-ідентифікаційного* — «Значення емоційної ідентифікації в інструментальній підготовці вчителя музичного мистецтва» — дисципліна «Музичний інструмент»; «Уміння ідентифікувати власні емоції як умова ансамблевого хорового звучання» — дисципліна

«Хоровий клас»; «Особистісна емоційна ідентифікація як умова ансамблевої гри» — дисципліна «Оркестровий клас»; «Емоційна ідентифікація в процесі співацької діяльності» — дисципліна «Вокальний клас». *Герменевтично-ціннісного* — «Проблема художньої інтерпретації музичних творів» — дисципліна «Методологія музичної освіти»; «Взаємозв'язок чуттєвого та раціонального в історії світової музичної культури» — дисципліна «Художня культура та методика її викладання»; «Пріоритетність емоційного та раціонального як характеристика стильових ознак музичного мистецтва різних історичних періодів» — дисципліна «Історія музики»; «Ціннісно-смысловий аспект хорового твору» — дисципліна «Хорознавство та практикум роботи з хором»; «Впровадження в навчальний процес основної школи ціннісного підходу в осягненні змісту музичного твору» — дисципліна «Методика музичного виховання»; «Аксіологічний підхід до опрацювання музичного твору» — дисципліна «Музичний інструмент»; «Аналіз вокального твору в антропологічному контексті» — дисципліна «Методологія музичної освіти». *Рефлексивно-регулюючого* — «Мистецька рефлексія в диригентсько-хоровій діяльності» — дисципліна «Хоровий клас»; «Роль рефлексивної саморегуляції в музично-виконавському процесі» — дисципліна «Музичний інструмент»; «Рефлексивна саморегуляція в структурі професійних якостей вчителя» — дисципліна «Методика музичного виховання». *Особистісно-оптимістичного* — «Роль оптимістичної позиції хормейстера в управлінні хоровим колективом» — дисципліна «Хорознавство та практикум роботи з хором»; «Особистісний оптимізм вчителя як гуманізуючий чинник педагогічної взаємодії» — дисципліна «Методика музичного виховання»; «Диригентський жест як вияв особистісної волі й оптимізму керівника хорового колективу» — дисципліна «Хорове диригування»; «Значення позитивно-оптимістичної установки в співацькій діяльності» — дисципліна «Вокальний клас». *Невербально-комунікативного* — «Особливості художньої комунікації на уроках музичного мистецтва» — дисципліна «Методика музичного виховання»; «Оркестрове виконання музичного твору як форма художнього спілкування» — дисципліна «Оркестровий клас»; «Значення невербальної комунікації в ансамблевому виконанні» — дисципліна «Хорознавство та практикум роботи з хором»; «Невербальна комунікація в роботі з хором» — дисципліна «Хоровий клас». *Когнітивно-інтерпретаційного* — «Засоби невербальної комунікації на уроках музичного мистецтва»; «Музичне виховання учнів закладів загальної середньої освіти в контексті завдань НУШ» — дисципліна «Методика музичного виховання»; «Колективне виконавство як чинник формування здатності відчувати

«Іншого» — дисципліна «Хорове диригування». *Кордоцентричного* — «Кордоцентричні витоки церковної музики Київської Русі та укр. народ. пісні» — дисципліна «Хорознавство та практиcum роботи з хором»; «Музична фольклорна традиція — зародок кордоцентричних витоків української музики» — дисципліна «Народознавство та музичний фольклор України»; «Кордоцентризм української музичної культури та її вплив на розвиток сучасного музичного мистецтва» — дисципліна «Художня культура та методика її викладання»; «Кордоцентризм української народної пісні — джерело української класичної музики» — дисципліна «Історія музики»; «Кордоцентризм — новітній вектор розвитку національної системи освіти»; «Кордоцентризм — визначальна ознака гуманістично спрямованої особистості вчителя» — дисципліна «Методика музичного виховання». *Педагогічно-артистичного* — «Реалізація творчо-артистичного потенціалу вчителя в музичному виконавстві»; «Значення педагогічного артистизму в музично-виконавській підготовці майбутнього вчителя» — дисципліна «Музичний інструмент»; «Підготовка вчителя музичного мистецтва до артистичної, концертно-виконавської діяльності в закладах загальної середньої освіти»; «Роль вокально-сценічної майстерності вчителя в музичному вихованні учнів» — дисципліна «Вокальний клас»; «Педагогічний артистизм — складова професіоналізму вчителя музичного мистецтва» — дисципліна «Методика музичного виховання»; «Професійна майстерність вчителя музичного мистецтва в управлінні шкільним хором» — дисципліна «Хорове диригування». *Професійно-адаптивного* — «Теоретичні засади професійної адаптації вчителя музичного мистецтва», «Технології адаптивного навчання професії» — дисципліна «Методика музичного виховання»; «Опрацювання шкільного пісенного репертуару як умова розвитку адаптивності вчителя музичного мистецтва до особливостей освітнього процесу» — дисципліна «Вокальний клас»; «Анотування шкільної пісні як форма адаптації майбутнього вчителя музичного мистецтва до професії» — дисципліна «Хорове диригування»; «Самостійна робота над музично-ілюстративним репертуаром — показник адаптації майбутнього вчителя до умов професійної діяльності» — дисципліна «Музичний інструмент».

Важливого значення у формуванні емоційного інтелекту майбутніх учителів музичного мистецтва набуває педагогічна практика, яка у дослідженні розглядається як невід'ємна складова професійної підготовки, спрямованої на закріплення набутих студентами емоційно-інтелектуальних знань, умінь в процесі опанування змістом фахових дисциплін та на оволодіння адаптаційними уміннями щодо умов майбутньої професійної діяльності. Формування компонентів

особистісно-інтроверсійної та міжособистісно-екстраверсійної складових емоційного інтелекту передбачено в процесі усіх видів педагогічної практики, відповідно до освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти бакалаврського та магістерського рівнів, а саме: навчальної, психолого-педагогічної, літньої педагогічної практики в дитячих оздоровчих таборах, виробничої педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти та асистентської практики у закладах вищої освіти. Зміст усіх видів педагогічної практики збагачено завданнями емоційно-інтелектуальної спрямованості.

Збагачена емоційно-інтелектуальною складовою тематика різних видів науково-дослідної роботи студентів (курсів, магістерської, кваліфікаційного завдання), як показали результати дослідження, містить значний потенціал щодо розширення і поглиблення професійних знань майбутніх вчителів, оволодіння ними теоретичними та практичними аспектами проблеми емоційного інтелекту, різнобічних форм його прояву в сфері музично-педагогічної освіти.

В освітній процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів музичного мистецтва впроваджена вибірково навчальна дисципліна «Теорія і методика формування емоційного інтелекту», навчальна програма якої розроблена згідно вимог кредитно-модульної системи і містить 2 змістових модулі (1 кредит ECTS): лекційний та практиcum-тренінг. *Мета* навчальної дисципліни полягає у формуванні емоційного інтелекту майбутніх учителів музичного мистецтва як інтегральної, особистісно-професійної якості, що сприяє їх конкурентоспроможності на сучасному ринку праці і забезпечує продуктивну й успішну професійну діяльність в реалізації гуманістичних засад Нової української школи. *Завданнями вивчення дисципліни є*: опанування основами теорії емоційного інтелекту, її базовими поняттями; знаннями наукових підходів до концептуалізації феномену, сучасних напрямів його дослідження як проблеми особистісного і професійного зростання майбутнього фахівця; усвідомлення майбутніми учителями музичного мистецтва емоційного інтелекту як особистісно й професійно значущої якості, що сприяє самовдосконаленню, ефективній професійній діяльності, конкурентоспроможності на ринку праці; актуалізація й поглиблення базових знань у сфері розвитку психіки людини як особливої форми життєдіяльності; усвідомлення значення емоційності у професійно-педагогічній діяльності й уміння розумно нею управляти; усвідомлення емоційного інтелекту як чинника особистісного й професійного зростання; оволодіння системою практичних умінь як показників сформованості емоційного інтелекту вчителя музичного мистецтва в єдності його складових: особистісно-інтроверсійної

й міжособистісно-екстраверсійної; формування зацікавленого ставлення до світових освітніх новацій, творчого підходу до їх впровадження у практику української школи; розвиток здібностей до інноваційної діяльності у педагогічній сфері.

У розробленні змісту вибіркової навчальної дисципліни нами обрані й адаптовані до професії вчителя музичного мистецтва напрацювання в галузі позитивної й практичної психології, когнітивної психотерапії, театральної, музичної педагогіки, психології та психотерапії, загальної педагогіки та психології, а також використані елементи різних видів тренінгових програм.

Зміст лекційних занять вибіркової дисципліни «Теорія та методика формування емоційного інтелекту» дає можливість майбутнім учителям оволодіти теоретичними основами проблеми емоційного інтелекту як наукової альтернативи традиційної психології; осмислити актуальність проблеми емоційного інтелекту як освітньої новації XXI століття, що отримала широке міжнародне визнання і впроваджена у національні освітні системи багатьох високорозвинених країн світу; усвідомити сутність емоційного інтелекту фахівця як інтегральну якість, що забезпечує йому конкурентоспроможність на сучасному ринку праці й підвищує адаптаційні можливості як у повсякденному житті, так і в професійній діяльності; усвідомити значущість цієї якості в структурі професіоналізму вчителя музичного мистецтва й необхідність її формування й розвитку; усвідомити пріоритетність завдань Нової української школи, серед яких — формування емоційного інтелекту учнів як спільної, наскрізної навички, яка має опановуватися в процесі вивчення усіх шкільних дисциплін, в тому числі й предметів мистецького циклу.

Основним змістом практикуму-тренінгу дисципліни «Теорія та методика формування емоційного інтелекту» є система вправ, спрямованих на практичне оволодіння студентами навичками, що утворюють компоненти емоційного інтелекту вчителя музичного мистецтва в єдності його складових: особистісно-інтроверсійної й міжособистісно-екстраверсійної.

Розроблений зміст вибіркової дисципліни «Теорія та методика формування емоційного інтелекту» реалізовувався у таких організаційних формах, як: лекції (тематичні, проблемні, візуальні); семінари-дискусії, семінари-конференції,

семінари-ділові ігри, семінари-евристичні бесіди, семінари-круглі столи, практикум-тренінг, аукціони ідей, ток-шоу, мозкові штурми; індивідуальні заняття, творчо-виконавські конкурси тощо. Практикум-тренінг визначено оптимальною організаційною формою практичного відпрацювання й оволодіння майбутніми учителями музичного мистецтва компонентами емоційного інтелекту.

Використані методи формування емоційного інтелекту майбутніх учителів музичного мистецтва класифіковано в три групи: загальнодидактичні (проблемного викладу, частково-пошуковий, дослідницький); спеціальні, зумовлені специфікою музичного мистецтва (наслідувальний, інтерпретаційний, аксіологічний, феноменологічний, творчий, асоціативний, емоційного впливу, інтонаційно-стильового осягнення музики, вербалізації змісту, створення художніх образів тощо); специфічні, пов'язані зі специфікою феномену емоційного інтелекту (синхронічний, емоційно-асоціативних інтерпретацій, акмеологічні вправи, музично-психологічний масаж, щоденник емоцій, «Самий вмотивований», «Французьке плетіння», «Внутрішнє сяйво», «Слухати, щоб чути», «Приховай емоції», «Розпізнай настрій», «Знайди свій образ», «Вербальне самонавіювання», «Формули музичного самонавіювання», «Фотографія», «Контакт очима», «Диригент оркестру» тощо).

Висновки. У статті розкрита сутність та особливості емоційного інтелекту вчителя музичного мистецтва як особистісно-професійної якості, що визначена міжнародними експертами у сфері ринку праці однією із найбільш затребуваних для виробництва у XXI столітті. Визначені структурні компоненти емоційного інтелекту вчителя музичного мистецтва, що входять до особистісно-інтроверсійної складової (мотиваційно-цільовий, перцептивно-інтонаційний, емоційно-ідентифікаційний, герменевтично-ціннісний, рефлексивно-регулюючий, особистісно-оптимістичний) та міжособистісно-екстраверсійної складової (невербально-комунікативний, когнітивно-інтерпретаційний, кордоцентричний, педагогічно-артистичний, професійно-адаптивний). Розкрито зміст навчально-методичного забезпечення процесу формування емоційного інтелекту майбутніх бакалаврів і магістрів музичного мистецтва, що удосконалює їх фахову підготовку в контексті інтеграції до міжнародного культурно-освітнього простору.

ДЖЕРЕЛА

1. Бойко С.Т. Емоційний інтелект як чинник запобігання інформаційному стресу. Наукова дискусія: питання педагогіки та психології : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 1–2 грудня 2017 р.). Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2017. С. 60–63.

2. Бреус Ю.В. Емоційний інтелект як чинник професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Вікова та педагогічна психологія». Київ, 2015. 20 с.
3. Дерев'янка С.П. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи». Київ, 2009. 23 с.
4. Журавльова М.О. Розвиток емоційного інтелекту майбутніх психологів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Вікова та педагогічна психологія». Київ, 2014. 22 с.
5. Зарицька В.В. Психологія розвитку емоційного інтелекту у системі професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2012. 513 с.
6. Карпенко Є.В. Емоційний інтелект як фактор особистісного життєздійснення. *Психологічні перспективи*, 2017. Вип. 30. С. 50–63.
7. Марченко А.О. Емоційний інтелект як чинник ефективності управлінської професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.06 «Юридична психологія». Харків, 2014. 20 с.
8. Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : монографія. Київ : Вища школа, 2003. 159 с.
9. Ракітянська Л.М. Формування емоційного інтелекту майбутніх учителів музичного мистецтва: теорія та практика : монографія. Кривий Ріг : вид-во ФОП Чернявський Д.О., 2020. 487 с.
10. Хілл Т.О. Емоційний інтелект у системі формування ситуативної психологічної готовності майбутніх фахівців управління повітряним рухом : авторефер. ... канд. психол. наук. спец. 19.00.09 «Психологія діяльності в особливих умовах». Харків, 2016. 21 с.
11. Четверик-Бурчак А. Механізми впливу емоційного інтелекту на успішність життєдіяльності особистості : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Дніпропетровськ, 2015. 187 с.
12. Bar-On, R. (1997). Development of the Bar-On EQ-I: A measure of Emotional Intelligence — Paper presented at 105th Annual Convention of American Psychological Association, Chicago (in English).
13. Gardner, H. (1993). Multiple Intelligences: the theory in practice. New York: Basic Books. 304 p. (in English).
14. Goleman, D. (1995). Emotional Intelligence. New York : Bantam Books (in English).
15. Mayer, J., Salovey P., Caruso, D. (1999). Emotional Intelligence Meet Traditional Standard for an Intelligence. *Intelligence*, 27. Pp. 267–298 (in English).
16. Mayer, J., Salovey, P. (1993). The Intelligence of Emotional Intelligence. *Intelligence*. N.Y. Pp. 433–442 (in English).
17. Salovey, P., Mayer, J. (1990). Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality*, 1990. 9. Pp. 185–211 (in English).

REFERENCES

1. Boiko, S. (2017). Emotsiynyi intelekt yak chynnyk zapobihannya informatsiinomu stresu [Emotional Intelligence as Factor in Preventing Information Stress. *Naukova dyskusii: pytannia pedahohiky ta psykholohii: zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferetsii* (Kyiv, 1–2 December, 2017), K: GO «Kyivska naukova organizatsia pedahohiky ta psykholohii», pp. 60–63 (in Ukrainian).
2. Breus, Yu. (2015). Emotsiynyi intellect yak chinnyk profesiinoho stanovlennia maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnykh profesii u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Emotional Intelligence as Factor in Professional Development of Future Specialists in Socioeconomic Professions in Higher Education Institutions]. Extended abstract of thesis for PhD in Psychology: 19.00.07 — “Developmental and Pedagogical Psychology”, K., 20 p. (in Ukrainian).
3. Derevianko, S. (2009). Emotsiynyi intellect yak chinnyk sotsialno-psyhologichnoi adaptatsii osobystosti do studentskoho seredovyshcha [Emotional Intelligence as a Factor of Socio-Psychological Adaptation of the Individual to Student Environment]. Extended abstract of thesis for PhD in Psychology: 19.00.05 — “Social Psychology; Psychology of Social Work”, K., 23 p. (in Ukrainian).
4. Zhuravliova, M. (2014). Rozvytok emotsiinoho intelektu maibutnikh psykholohiv u protsesi profesiinoididhotovky [Development of Emotional Intelligence of Future Psychologists in Process of Professional Training]. Extended abstract of thesis for PhD in Psychology: 19.00.07 — “Developmental and Pedagogical Psychology”, K., 22 p. (in Ukrainian).
5. Zarytska, V. (2012). Psykholohia rozvytku emotsiinoho intelektu u systemi profesiinoididhotovky fakhivtsiv humanitarnoho profilu [Psychology of Emotional Intelligence Development in the System of Professional Training of Humanities Specialists]. Thesis for Doctoral Degree in Psychology: 19.00.07 — “Developmental and Pedagogical Psychology”, Classical private university, Zaporizhzhia, 513 p. (in Ukrainian).

6. Karpenko, Ye. (2017). Emotsiynyi intelekt yak factor osobystistnoho zhyttiezdiisnennia [Emotional Intelligence as Factor of Person's Life Realization]. *Psykhologichni prspectsyvy*, Vyp. 30, pp. 50–63 (in Ukrainian).
7. Marchenko, A. (2014). Emotsiynyi intelekt yak chynnyk efektyvnosti upravlinskoi profesiinoi diialnosti [Emotional Intelligence as Factor in Effectiveness of Administrative Professional Activity]. Extended abstract of thesis for PhD in Psychology: 19.00.06 — “Legal Psychology”, Kharkiv, 20 p. (in Ukrainian).
8. Nosenko, E., Kovryha, N. (2003). Emotsiynyi intelekt: kotseptualizatsia fenomenu, osnovni funktsii [Emotional Intelligence: conceptualization of the phenomenon, main functions]. Monohrafia, K.: Vyscha shkola, 159 p. (in Ukrainian).
9. Rakitianska, L. (2020). Formuvannia emotsiinoho intelektu maibutnikh uchiteliv muzychnoho mystetstva: teoriia ta praktyka [Formation of Emotional Intelligence of Future Music Art Teachers: theory and practice]. Monohrafia, Kryvyi Rih: vydavnytstvo FOP Cherniavskiy D. O., 487 p. (in Ukrainian).
10. Khill, T. (2016). Emotsiynyi intelekt u systemi formuvannia sytuatyvnoi psykhologichnoi hotovnosti maibutnikh fakhivtsiv upravlinnia povitrianykh rukhom [Emotional Intelligence in the System of Formation of Situational Psychological Readiness of Future Air Traffic Control Specialists]. Extended abstract of thesis for PhD in Psychology: 19.00.09 — “Psychology of Activities in Special Situations”. Kharkiv, 21 p. (in Ukrainian).
11. Chetveryk-Burchak, A. (2015). Mekhanizmy vplyvu emotsiinoho intelektu na uspishnist zhyttiediialnosti osobystosti [Mechanisms of Emotional Intelligence Influence on Success of Person's Life]. Thesis for PhD in Psychology: 19.00.01, Dnipropetrovsk, 187 p. (in Ukrainian).
12. Bar-On, R. (1997). Development of the Bar-On EQ-I: A measure of Emotional Intelligence. Paper presented at 105th Annual Convention of American Psychological Association, Chicago (in English).
13. Gardner, H. (1993). Multiple Intelligences: the theory in practice. New York: Basic Books, 304 p. (in English).
14. Goleman, D. (1995). Emotional Intelligence. New York : Bantam Books (in English).
15. Mayer, J., Salovey, P., Caruso, D. (1999). Emotional Intelligence Meet Traditional Standard for an Intelligence. *Intelligence*, 27, pp. 267–298 (in English).
16. Mayer, J., Salovey, P. (1993). The Intelligence of Emotional Intelligence. *Intelligence*, N.Y., pp. 433–442 (in English).
17. Salovey, P., Mayer, J. (1990). Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality*, 1990, 9, pp. 185–211 (in English).

Стаття надійшла до редакції 18.09.2020.

Прийнято до друку 22.10.2020.